

ljani oziroma družine. Že pripravljanje programa mora aktivizirati družine in zagotoviti uresničenje.

Vse delo, ki se nam o otroka, terja pri delu večjo organizacij ter staršev in državnih

Družbene organizacije in o vključitvi v enotni plani že v načrtu podrobno razpravljati v stanovanjski skupnosti.

S tem pa vprašanje o še ni obdelano v celoti. V navajanje otroka in družine stanovanjskih skupnosti, ki vprašanj današnjega časa

Tule smo skušali v zvezi s stanovanjski skupnosti, ko gre za varstvo teh društev in organizacij, metodah dela prijateljev mladine in društev v stanovanjski skupnosti in zdravstveno obravnavo uveljavljanje kot eno bistvenih odnosov med ljudmi. Stanovanjski skupnosti zbrati in obdelati samo osnovne probleme, vendar z željo, da se kritično še pretrasejo, posamezna stališča pa dopolnijo in popravijo.

Razširjeno gospodinjstvo in njegove oblike v stanovanjski skupnosti

Cilka Malešič

1. Pojem gospodinjstva in njegovo mesto v gospodarskem procesu

Ko govorimo o tem, da pomeni stanovanjska skupnost novo družbeno obliko z odločilnim vplivom na življenje delovnega človeka, o tako imenovanem razširjenem gospodinjstvu, moramo spregovoriti nekaj besed o gospodinjstvu in o njegovi vlogi v gospodarskem procesu.

Gospodarski proces obsega proizvodnjo, razdelitev, menjavo in potrošnjo. Gospodinjstvo ima svoje mesto v zaključnem delu gospodarskega procesa — v potrošnji. Večji del dobrin, ki jih je ustvarila proizvodnja, se steka preko razdelitve in menjave v gospodinjstvu, v zameno pa dajejo gospodinjstva proizvodnji delovno silo, ki je osnovni pogoj gospodarskega procesa. Obseg dobrin, ki se trošijo v gospodinjstvih, je ogromen. Od skupnega narodnega dohodka so v letu 1956 potrošila gospodinjstva 848 milijard dinarjev ali skupno z investicijami za družbeni standard, ki so znašale v tem letu 131 milijard, torej 64,9% vsega narodnega dohodka.

Te številke kažejo, kako važen činitelj so gospodinjstva v gospodarskem procesu.

Perspektivni družbeni plan za leto 1956—1961 predvideva v osebni potrošnji povprečen letni dvig za 7,3%, to se pravi: vedno večji delež narodnega dohodka se bo stekal v gospodinjstva za zadovoljevanje potreb, za dvig življenjske ravni.

Ni pa važen samo obseg družbenega bogastva, to je količina dobrin in storitev, ki jih gospodinjstva trošijo, važen je tudi način zadovoljevanja potreb, ki se kaže v strukturi potrošnje. Tudi struktura potrošnje se bo po navedenem planu izboljšala s povečano potrošnjo industrijskih proizvodov.

Izpolnitev plana, ki pomeni bistveno izboljšanje življenjske ravni, pa je odvisna od tega, za koliko se bo povečala produktivnost dela.

Osnovni pogoj za ohranjanje in porast storilnosti pa se ustvarjajo v gospodinjstvu, ki zadovoljuje potrebe po hrani, oblačenju, počitku in razvedrilu ter kulturnem življenju.

Gospodinjstvo lahko kaj različno zadošča vsem tem pogojem. Ne smemo pozabiti na dejstvo, da je gospodarski razvoj v letih po osvoboditvi močno vplival na strukturo gospodinjstev. Število zaposlenih raste, vedno več žena gre v poklicno delo in se zaposluje bodisi v družbeni proizvodnji ali na drugih področjih življenja.

Ves ta proces menja strukturo gospodinjstva v smeri vse večjega zaposlovanja žene izven doma in načinja s tem nove probleme, ki jih pomaga reševati oblast s pomočjo aktivnosti državljanov. O tem je razpravljal tudi Brionski plenum, ki je dal smernice, kako bomo na organiziran način uspešneje reševali vprašanja, ki zadevajo družine zaposlenih ljudi.

V stanovanjskih skupnostih se že porajajo najrazličnejše oblike pomoči gospodinjstvom, kot so servisi in službe, organizacija preskrbe, ki delajo predvsem za razbremenitev družine in za boljše zadovoljevanje potreb. Zarodki teh oblik so sad dela družbenih organizacij; stanovanjska skupnost, temelječa na medsebojni pomoči državljanov, pa jih s svojim programom povezuje v nedeljen sistem razširjenega gospodinjstva na določenem območju.

2. Kako se oblikuje pomoč družinam v mejah stanovanjske skupnosti

Preden preidemo na pomoč družini v mejah stanovanjske skupnosti, moramo predvsem predstaviti tiste oblike, ki že obstoje in doprinašajo znaten delež k razbremenitvi in zadovoljevanju najnujnejših potreb delovnih ljudi in njihovih družin v mestih in industrijskih centrih.

Poudariti pa moramo, da bomo lahko z uspehom reševali vse probleme družin v stanovanjskih skupnostih edinole, če nam bo uspelo vključiti v delo kar najširši krog državljanov. Le tako bomo lahko ugotovili najnujnejše potrebe, proučili vse možnosti in z njimi seznanili ljudi, nato pa skupno poiskali tudi rešitev. Prvi pogoj za vsak uspeh pa je seveda akcija, ki povezuje čim širši krog prizadetih ljudi. Samodoprinos državljanov se začneja že s tem, da ljudje sami mislijo in iščejo rešitve skupno z aktivom, obenem pa skušajo najti možnosti, da bi razne oblike pomoči vzdrževali prvenstveno sami v mejah svoje stanovanjske skupnosti. Le če je problem tak, da ga ni mogoče rešiti drugače, gredo iskat pomoč od zunaj. Spoznati pa morajo tudi možnosti, ki z njimi razpolagajo občine in gospodarske organizacije za pomoč skupnostim.

DRUŠTVENA PREHRANA IN PREHRANA OTROK

Vse analize družinskih problemov ugotavljajo, da je najtežje vprašanje, kako organizirati prehrano za družino zaposlene žene. Priprava hrane je tista vrsta gospodinjanskega dela, ki ga mora žena opravljati najmanj trikrat na dan in ki potegne za seboj celo verigo drugih opravil — nakup in donos živil, pospravljanje, donajanje kurjave itd. Po anketi, ki jo je izvedel Zvezni zavod za napredek gospodinjstva v Sloveniji, porabi zaposlena mati dveh otrok vsak dan polovico svojega časa samo za pripravo hrane in nakup, čeprav porabi v primeri

z njo poklicna gospodinja za pripravo hrane neprimerno več časa. To pomeni, da ima zaposlena žena za to opravilo na razpolago le malo časa in da mora napeti vse sile, če hoče spraviti skupaj zajtrk, obed in večerjo, medtem ko je kvaliteta hrane še vprašanje zase. In posledice v družbenem smislu? Zaposlena gospodinja, ki pripravlja hrano v takih okoliščinah in pod takimi pogoji, je prikrajšana pri nujno potrebnem počitku za obnovev delovne sposobnosti. Razen tega hrana ni pripravljena ob pravem času in je največkrat tudi enostranska — tako da ne zadovoljuje potreb družinskih članov. Predvsem seveda gre tu za tako imenovani glavni obrok hrane, zajtrk in večerja sta manj zahtevna, tudi je tedaj glede na prosti čas več možnosti za pripravo sveže hrane. Priprava glavnega obroka pa je tem težja, če imajo zaposleni starši šoloobvezne otroke, katerih urnik se ne ujema z njihovim delovnim časom. Če prenesemo glavni obrok izven doma, s tem tudi že dosežemo, da se družini bistveno zboljša način življenja.

Prehrana predšolskega otroka zaposlenih staršev se mora reševati skupno s splošno skrbjo za tega otroka, prehrani šolskega otroka pa je posvetiti še večjo pozornost.

Družine zaposlenih staršev, zlasti delavcev, so pretežno navezane več ali manj same nase. Za prehrano njihovih otrok so doslej res veliko storile edinole šolske mlečne kuhinje.

Šolske mlečne kuhinje

Posvet o družbeni prehrani, ki ga je organizirala Zveza ženskih društev s prizadetimi organizacijami in zavodi na svojem ustanovnem občnem zboru, je bistveno pomagal pospešiti njihov razvoj. Z načrtnim povezovanjem vseh činiteljev in z ustanovitvijo okrajnih zavodov za pospeševanje gospodinjstva, ki so mnogo pripomogli k utrditvi in izboljšanju prehrane v šolskih kuhinjah, smo opravili veliko delo, toda izpolnili smo s tem le del sklepov, sprejetih na tem posvetovanju.

Na področju Slovenije je obratovalo v januarju t. l. 1406 šolskih mlečnih kuhinj, v katerih je prejemale malico 217 815 otrok, kuhinje so torej zajele 88,5% vseh šolarjev. Pomen šolskih mlečnih kuhinj je večstranski: otrokom nudijo dopolnilno prehrano, predvsem tiste elemente hrane, ki jih doraščajoči organizem zaradi slabega načina prehrane pri nas najbolj pogreša: živalske beljakovine in kalcij;

pomenijo delovno in finančno razbremenitev gospodinjstva — predvsem zaradi tega, ker večina ne bi mogla nuditi otrokom tako izdatne malice;

imajo velik vzgojni pomen: v prvi vrsti navajajo otroke k večjemu uživanju mleka, to je k ustrežnejši prehrani, h kulturnemu občevanju pri hrani in k temu, da se uče ceniti, kar jim nudi skupnost.

Število oskrbovancev se je v primeri z letom 1955 štirikrat pomnožilo, to pa predvsem po prizadevanju družbenih organizacij: Rdečega križa, Zveze ženskih društev, Zveze združnic ter državnih organov in ustanov, svetov za socialno varstvo in zavodov za pospeševanje gospodinjstva, zlasti pa šolskih odborov. Finančno pomoč so nudili okrajni zavodi za socialno zavarovanje in občinski ljudski odbori. Ti so samo v mariborskem okraju v letu 1957 dali 9 milijonov za opremo šolskih mlečnih kuhinj. Mnogo pa si je prizadeval tudi pedagoški kader, saj je na večini šol vse breme upravljanja z mlečnimi kuhinjami ravno na učitelstvu.

Če primerjamo promet šolskih mlečnih kuhinj v letu 1954 s prometom v letu 1957, ugotovimo, da v letu 1954 starši niso krili niti 25% obratovalnih stroškov (inozemski pomoč tu ni vračunana), medtem ko so jih lani krili nad 50%. To dokazuje, da tudi starši razumejo pomen šolskih mlečnih kuhinj in so ponekod celo sami predlagali zvišanje prispevkov.

Ne glede na to, da za poslovanje šolske mlečne kuhinje nimamo ustreznih pravnih predpisov, je spričo njihovega pomena Svet za šolstvo LRS v začasni priporočila o novih gradnjah vnesel določilo, da mora prostor za mlečno kuhinjo imeti vsaka šola. Za uspešen nadaljnji razvoj šolskih mlečnih kuhinj pa je potrebno:

da jim ustrezni zakonski predpisi zagotovijo stalnost. Zlasti veliki so problemi v nekaterih kmečkih področjih, kjer imamo zaradi zaostalosti in velike obremenitve kmečke matere v proizvodnji številne primere nedohranjenih otrok. Šolske mlečne kuhinje so na vasi vsaj tolikega pomena kot v mestih. Imamo pa še primere, ko starši za zajtrk dajejo otrokom zavreto šmarnico. Slabe prehranske navade so najbolj trdovratno zlo in jih je mogoče spremeniti samo s sistematičnim delom. Zato je v šolskih mlečnih kuhinjah treba postopoma uvesti strokovno vodstvo, ki bi ga prevzele bodisi strokovne učiteljice gospodinjstva in bi se jim delo v šolski mlečni kuhinji štelo v obvezne tedenske ure, ali pa bi ga prevzela v občini nastavljena učiteljica gospodinjstva, ki bi bila zadolžena s prehrano mladine. Doslej so zavodi za pospeševanje gospodinjstva prirejali tečaje za kuharice v šolskih mlečnih kuhinjah, kot člani koordinacijskih odborov pa so obenem vodili strokovni nadzor. Pri taki razširitvi mlečnih kuhinj in ob tolikšnem pomanjkanju strokovnega kadra na teh zavodih ter spričo obilice drugih dolžnosti bi pa oni sami ne mogli več dajati strokovne pomoči sleherni šolski mlečni kuhinji.

Poleg zakonske afirmacije in sistematičnega nadzora nad šolskimi mlečnimi kuhinjami pa se mora še nadalje utrjevati družbeno upravljanje teh ustanov. V ljubljanskem okraju je Svet za socialno varstvo že izdal navodila za poslovanje posebnih odborov za mlečne kuhinje, ki jih vodijo člani šolskega odbora. Ti odbori rešujejo vse probleme, tako materialne kot organizacijske. Problematiko šolskih kuhinj obravnavajo že skoraj povsod šolski odbori na svojih sejah, treba pa bi bilo storiti še korak naprej in razbremeniti pedagoške delavce vseh upravnih poslov. Seveda je potrebno, da za kuhinjo tudi v šoli odgovarja eden od pedagoških delavcev. Med letom je treba napraviti in že v proračunu šolske mlečne kuhinje predvideti vse priprave zanjo, tako da začno šolske mlečne kuhinje poslovati obenem z začetkom pouka, česar letos niso storile vse šole.

Šolske mlečne kuhinje so važen člen v prehrani otrok, niso pa edina oblika, ki bi mogla rešiti vso težko problematiko družinske prehrane. Le počasi se uvajajo

Šolske kuhinje z opoldanskim obrokom, dijaške kuhinje z vso hrano in druge oblike prehranjevanja otrok

Brez dvoma so te vrste kuhinj zahtevnejše glede opreme. Že materialni izdatki za hrano so višji kot v mlečni kuhinji, ki temelji za zdaj na mednarodni pomoči. Potrebe pa so pereče. Zato si moramo resno in na vso moč prizadevati, da rešimo vprašanje otroške prehrane na svojem področju. Naj samo za primer navedem: pred kratkim so na dveh ulicah v Ljubljani analizirali življenje otrok, ki so prvič stopili v šolo, v predšolski dobi pa so se oskrbovali v vrtcu. Ugotovili

so, da se brez redne prehrane potepa 30 najmlajših šolarčkov, ki so jih nato vključili v šolsko kuhinjo oziroma v vrtec za šolske otroke. Imamo pa primere, da se vozijo vajenci iz oddaljenih naselij v šolo, kjer čakajo tudi do 11. ure zvečer na vlak in se vračajo pozno ponoči domov, ne da bi tudi po 12 ur užili kaj toplega. Problem vajencev je najbolj pereč in povezati ga moramo s problemom vseh otrok, ki se vozijo v šolo. Za ureditev njihove prehrane so dane razne možnosti, ki jih morajo šolski odbori po temeljiti analizi sedanjega stanja iskati skupno z odbori stanovanjskih skupnosti.

V Kranju se 120 šolskih otrok hrani v vrtcu, ki so ga uredili v nekdanji gostilni. Tu kuhajo v treh izmenah, v prvi za 80 otrok, ki žive v vrtcu, in v dveh izmenah za 60 otrok, ki so se na novo vključili vanj. Na Vrhniki so prav tako organizirali šolsko kuhinjo v vrtcu za predšolske otroke, kjer tudi kuhajo v dveh izmenah. V Trzinu se hranijo v tamkajšnjem dijaškem internatu šolarji, ki nimajo doma urejene prehrane. Šolske kuhinje v Šentvidu, na Viču, v Litiji in Mengšu zajemajo vajence, osnovnošolske otroke in dijake. Potrebno je, da dodele tudi tem šolskim kuhinjam okrajni oziroma občinski koordinacijski odbori Rdečega križa hrano iz mednarodne pomoči, ker je ta prvenstveno namenjena otrokom. Čeprav šolske mlečne kuhinje in vse podobne oblike otroške prehrane še daleč ne zadovoljujejo potreb, pa je z njimi že dana možnost za njihov širši razmah. Od šolskih odborov in od aktivizacije prebivalcev v mejah stanovanjske skupnosti pa je odvisno, kako se bo reševalo to vprašanje.

V Sloveniji imamo 37 šolskih kuhinj s 6045 oskrbovanci. Lotimo se dela, začnimo s samoprispevki staršev in z mobilizacijo vseh sredstev, namenjenih za dvig standarda. Tudi gospodarske organizacije so v preteklem letu že prispevale del sredstev v te namene (Impol v Slov. Bistrici in tovarna dušika v Rušah). Večja naselja s popolnimi osnovnimi šolami bodo morala poskrbeti za otroke, ki bodo iz oddaljenih področij hodili v višje razrede osnovne šole. Te šolske kuhinje naj temelje na samoprispevkih, in to v naturalijah in v denarju. Lepe primere šolskih kuhinj na vasi imamo v Savinjski dolini, prve začetke na Robu na Dolenjskem in v vasi Raven nad Sečoveljami, kjer vzdržujejo kuhinje starši predvsem s prispevki v materialu. Kakor pri šolskih kuhinjah, tako je tudi pri vseh drugih oblikah otroške prehrane v skupnih obratih nujno potrebno, da se uvede strokovno vodstvo v kuhinjah in sistematično nadzorstvo sanitarne inšpekcije. V nomenklaturi poklicev so po prizadevanju Zveze ženskih društev in Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva že uvedeni novi gospodinjski poklici, med njimi tudi zavodska kuharica. Ta je predvidena za obrate družbene prehrane. Postopno bi moral strokovno večš kader prevzeti predvsem obrate mladinske prehrane, vodstvo in nadzor nad njimi pa bi morala imeti gospodinjska učiteljica na šoli ali v občini. Lahko se pa prehrana otrok vključi tudi v obrate družbene prehrane v stanovanjski skupnosti, pri čemer ostane potreba po sistematični vzgoji kuharskega kadra in po strokovnem vodstvu gospodinjske učiteljice še nadalje ista.

Pri ustanavljanju šolskih kuhinj moramo predvsem gledati, če so kje na področju neizkoriščene kapacitete drugih kuhinj, ker so sicer za novo šolsko kuhinjo potrebna visoka investicijska sredstva. Primeri, ki smo jih navedli, pa dokazujejo, da ni vse, kar hočemo storiti, vezano na nedosegljive investicije. Saj se ravno prehrana otrok da začasno ali dokončno urediti bodisi v vrtcih, internatih ali pa pri obratih družbene prehrane, od koder se lahko prenaša v prostor, kjer se otroci zadržujejo, v poletnem času pa tudi na igrišče.

Prehrana odraslih

se odvija že sedaj v veliki meri v obratnih kuhinjah, delavsko-uslužbenskih restavracijah in gostinskih obratih.

Obratne kuhinje imajo po Odredbi o stroških menz in delavskih restavracij, ki jih šteje gospodarska organizacija med svoje materialne stroške, velike možnosti za razvoj in so najboljši način za prehranjevanje delavcev. Podatkov, s katerimi bi lahko prikazali točno sliko sedanjega stanja, nimamo. Ne vemo, koliko je od skupnih abonentov delavcev in koliko uslužbencev. Potrebna bi bila primerna evidenca, ob kateri bi mogli spremljati razvoj obratnih kuhinj.

Toda oglejmo si številke, ki jih imamo na razpolago. V Sloveniji je v proizvodnji zaposlenih okroglo 70 000 žena. Razmeroma zelo malo med njimi pa se jih okorišča z ugodnostmi, ki jim jih nudijo podjetja. Tako se v obratnih kuhinjah hrani skupno le 5108 delavk, kar ni niti 10% vseh zaposlenih. Mariborska industrija zaposluje 15 750 delavk, v tovarniških menzah pa se jih hrani le 909, v Celju pa od 11 623 zaposlenih le 759. Še manj jih zajemajo obratne menze v nekdanjem trboveljskem okraju. Tu je v 12 večjih podjetjih zaposlenih skupno 8485 ljudi, od tega 1537 žena. V obratnih menzah petih podjetij se hrani 737 abonentov, med njimi 22 žena.

V ljubljanskem okraju brez okraja Trbovlje je zaposlenih 19 117 žena, to se pravi 44% vseh zaposlenih. Število obratnih kuhinj je 37, v njih pa se hrani le 1383 delavk. Malico prejema delavci v okrog 30 podjetjih. Povprečna cena kosila je 70 din, enolončnice pa stanejo 30 do 50 din. Sorazmerno večje število žena jemlje enolončnice. Da se ženske v večjem številu ne hranijo v obratnih kuhinjah, pa je vzrok v tem, da si delavke z otroki ne privoščijo hrane, čeprav je sorazmerno poceni, samske delavke pa porabijo svoje dohodke predvsem za obleko, čevlje itd. Od skupnih 10 883 abonentov, ki se hranijo v delavsko-uslužbenskih restavracijah, odnaša na dom hrano le 108 delavcev in 411 uslužbencev. Iz tega je razvidno, da delavske družine v primeri s številom zaposlenih le prav malo uporabljajo obrate družbene prehrane. Na tem področju nas čaka še ogromno dela, predvsem med delavsko mladino. Treba se je lotiti poučevanja in ljudem vztrajno dopevedovati, kolike važnosti je pravilna prehrana. To delo vzgojnega značaja bodo še z večjim prizadevanjem morale poprijeti predvsem zdravstvene organizacije in pa zavodi za pospeševanje gospodinjstva (zlasti mladi ljudje često namreč dajo tudi na luksuzna oblačila več kakor na hrano).

Po drugi strani pa si moramo prizadevati, da se v tovarnah uvede izdaten obrok hrane v prvi polovici delovnega časa, ker prihajajo ljudje na delo od daleč in slabo hranjeni. S takim obrokom dosežemo, da se pri delu prekomerno ne izčrpavajo, hkrati pa koristneje trošijo sprejete kalorije; oboje vpliva ugodno na delovno kondicijo in s tem na storilnost delavca kakor tudi na njegovo zdravje. Prav zaradi tega smo mnenja, da bi se morala sredstva, ki so v podjetju namenjena za prehrano, uporabiti predvsem za navedeni obrok, tega pa postopoma nuditi čim večjemu številu delavcev.

Z rešitvijo prehrane otrok bi bila delovna žena zelo razbremenjena. Z uvedbo rednega obroka med delovnim časom pa bi pomagali ohraniti zdravje prenekateri materi, ki misli bolj na svojo družino kot nase. Hrana bi morala biti seveda poceni, da bi tako res bila dostopna vsem delavcem.

Hrano bi lahko pocenili s prispevki podjetij, z nabavo živil od proizvajalca oziroma grosistične trgovine s špecerijskimi proizvodi ter s tako organizacijo dela, ki zahteva čim maj delovne sile. Posredništva poslovnih združnih zvez bi morala biti za obrate družbene prehrane čim cenejša, saj se s posredništvom dviga cena predvsem pri kmetijskih pridelkih, kjer se zaračunajo poleg stroškov za transport še visoki transportni in skladiščni kalo ter režijski stroški posrednika. Ko je Centralni zavod za napredek gospodinjstva lani analiziral stroške in organizacijo dela v obratih družbene prehrane, je ugotovil, da izdajo menze 60 do 70,6% vseh izdatkov za prehranske artikle, predvsem za kmetijske pridelke. Ta odstotek se v pomladanski sezoni dvigne in menze krijejo višje izdatke iz drugih virov. Posledica pa je, da si delavsko-uslužbenske menze skušajo pomagati z uvedbo restavracijske hrane, bifejev itd. Zelo važno je, da razpolagajo obrati z ustreznimi skladišči, kar jim omogoča nabavo ozimnice.

Organizacija dela v menzi bistveno pripomore k pocenitvi prehrane le, če se delo mehanizira. Z mehanizirano pripravo hrane, s samopostrežbo in odnašanjem obrokov na dom je možno v menzi, ki oskrbuje preko 500 abonentov, znižati število zaposlenih od povprečno 20 na ca. 8 in s tem zbiti ceno hrane za ca. 9% pri obroku.

Hrano pa je možno poceniti tudi tako, da se združi več gospodarskih organizacij in organizira skupen prehranski center. Ugodno rešujejo vprašanje prehrane delavcev tudi povsod tam, kjer dovažajo hrano delavcem na gradbišče. Tak način prehrane gradbenih delavcev so uvedli v Mariboru s sodelovanjem Zavoda za pospeševanje gospodinjstva in v Novem mestu pri gradbenem podjetju Pionir.

Družini, v kateri so starši zaposleni, brez dvoma najbolj ustreza menza za odnašanje hrane na dom, ker je kombinirana s samopostrežbo, in pa možnost nabave na pol pripravljene hrane. Koder poslujejo obratne kuhinje in je njihova kapaciteta dovolj velika, bi bilo za delavke z družinami zelo ugodno, če bi lahko odnesle kosilo s seboj domov, seveda če ne stanujejo predalet. Poleg tega bi pa obratne menze, ki izdajajo v glavnem obrok med delom, to je dopoldne oziroma popoldne, lahko svojo kapaciteto še bolj izkoristile s tem, da bi uvedle kosila ne le za svoje uslužbence, temveč tudi za ljudi, ki stanujejo v bližnji okolici podjetja. Skupna nabava surovin in uporaba iste opreme za pripravo hrane omogoča skupnosti, ki živi na področju tovarne, da uredi vprašanje glede prehrane svojih stanovalcev brez posebenih investicij.

Glede prehrane v družbenih obratih moramo pripomniti še naslednje: Ko je Centralni zavod za napredek gospodinjstva pregledal internatske kuhinje in kuhinje raznih zavodov, je ugotovil, da je osebje vajeno pripravljati hrano po starem načinu in kaj malo sprejemljivo tako za delo na strojih kot za uvedbo sodobnejše prehrane. Sodobna priprava in razdeljevanje hrane zahtevata podrobneja proučevanja, ki se ga je načelno lotil omenjeni zavod.

Medtem ko vodijo obratne kuhinje organi delavskega upravljanja, pa je pri delavsko-uslužbenskih restavracijah ponekod že upravni odbor ali svet tisti, ki skrbi za pravilno politiko obrata. Predvsem je skrb upravnih organov, da se bore zoper neupravičeno dviganje cen in za kvaliteto hrane. Šele s postopnim usposabljanjem kuharic, ki bodo za dosego naziva »zavodske kuharice« v obratih družbene prehrane morale napraviti tečaje ali ustrezno šolo, ter z uvedbo instruktazne službe okrajnih zavodov oziroma občinskih centrov za pospeševanje gospodinjstva bo možno postopoma dvigati kvaliteto hrane.

DRUGI SERVISI IN SLUŽBE

Pranje je v gospodinjstvu med vsemi deli najtežje. Centralni zavod za napredek gospodinjstva je v preteklem letu preizkušal pralne stroje, letos pa preštudiral razne ureditve pralnic in s tem v zvezi pripravil gradivo, ki bo izšlo v posebni brošuri. K temu ga je prisilila dejanska družbena potreba. Hišni sveti, pa tudi stanovanjske skupnosti in posamezniki so začeli kupovati ustrezne stroje.

Večina pralnih strojev je bila uvoženih, pa tudi domača industrija se je letos lotila izdelave predvsem malih strojev turbulenčnega sistema, ki so za skupno uporabo neprimerni, za posamezna gospodinjstva pa nerentabilni. Po preizkušnjah, ki jih je opravil Centralni zavod za napredek gospodinjstva, in po rezultatih inštitutov so najboljši in najekonomičnejši pralni stroji bobnastega sistema. Ti so zaradi svoje zmogljivosti, solidne konstrukcije kakor tudi zaradi dobrega pralnega učinka najprimernejši za skupno uporabo. V sorazmerno hitrem času so zrasle številne mehanizirane pralnice v Ljubljani, Celju in Mariboru ter v posameznih podjetjih. Posebno priporočljive so manjše pralnice v stanovanjskih skupnostih. V navedenih mestih uporablja takšne pralnice že večje število gospodinjstev. Stanovalci posameznih blokov ali pa več blokov skupaj so se zedinili za nakup pralnega stroja. Kjer je ena sama hiša kupila pralni stroj, se je že v začetku pokazalo, da kapaciteta stroja ne bo docela izrabljena. Pri tem mislimo zlasti na prej omenjeni bobnasti stroj s kapaciteto 6 — 8 kg perila, ki ga izdeluje Hidromontaža v Mariboru in ki je edini, katerega Centralni zavod lahko priporoča za skupno uporabo. Tak stroj služi 60 pa tudi do 100 gospodinjstvom, če peremo v pralnici najmanj po 8 ur dnevno in operemo določeno količino perila, to je 6 — 8 kg, v slabih 2 urah. Prav zaradi tega so nekatere hišne pralnice razširile svojo dejavnost na večje območje gospodinjstev. Manjše pralnice so posebej priporočljive zaradi tega, ker lahko v njih gospodinje perejo svoje perilo same.

Pri tem si olajšajo delo za svojih 70%, čas pranja pa se skrajša za 67%. Če perejo same, se tudi močno zniža cena pranja. Ker so pralnice nameščene v neposredni bližini stanovanj, gospodinje ne izgubljajo mnogo časa s prenašanjem perila, za matere pa je odločilnega pomena to, da lahko med pranjem večkrat puste delo in opravijo kako kratko pot, nadzorujejo obenem otroke in podobno. Pranje v teh strojih je organizirano tako, da zahtevajo posamezne faze 10 do 20 minut obratovanja in se v tem času perica lahko popolnoma sprosti. Možno pa je organizirati delo tako, da honorarni uslužbenec, upokojenec ali gospodinja spremlja pranje v stroju, gospodinja pa perilo samo vloži v stroj, doda pralna sredstva in kasneje perilo odnese. Taka pralnica pa potrebuje: 1 ali 2 stroja bobnastega sistema za 6 — 8 kg perila in centrifugo za isto ali manjšo količino perila, mizo za prebiranje perila, voziček za prevažanje in odlaganje perila. Z instalacijami in s potrebnimi adaptacijskimi deli stane taka pralnica približno 1,5 milijona dinarjev. Pralnicam v okviru stanovanjske skupnosti v mestih in industrijskih središčih, kjer ni stanovanjski prostor primeren za sušenje perila, pa priporočamo, da si nabavijo oziroma uredijo sušilne naprave, ki stanejo ca. 500 000 din. Ko urejamo pralnice, jih nikar ne opremimo takoj z večjim številom strojev. Začnimo z manjšim številom strojev in po potrebi zvišujemo kapaciteto pralnice. Zato je dobro, da si rezerviramo v njej prostor za morebitne dodatne priključke.

Isto velja tudi, ko pripravljamo program za večje servisne pralnice, ki jih bodo organizirale velike strnjene skupnosti. Pri teh je še posebej važno, da prej analiziramo potrebe, ki jih bo morala kriti, da napravimo točen investicijski program in pustimo prostor za instalacije in naknadno razširitev pralnice. Če je pa potreba po pralnici le prevelika, jo je treba v celoti in definitivno opremiti. Tudi servisne pralnice so povečini opremljene s stroji, ki z enkratno polnitvijo operejo perilo, kar se ga je eni družini nabralo v 14 dneh ali v enem mesecu. Kjer pa imamo številne internate, zavode, živilske obrate in pa mnogo samskih gospodinjstev, bomo najceneje prali, če nabavimo večje stroje z zmogljivostjo 25 do 50 kg. Te pralnice morajo biti obvezno opremljene s sušilnimi napravami in likalnimi stroji, zelo koristno pa je, da jim priključimo tudi ročne likalnice in krpalnice. Opremo moramo razmestiti tako, da ustreza delovnemu procesu in da pri tem izgubimo čim manj časa. Dobro izurjena perica streže lahko tudi štirim pralnim strojem.

Šivalnice in krpalnice

so povečini še ustanove, ki so jim pomagale na noge družbene organizacije. Rentabilnost krpalnic je težko doseči, ker zahteva krpanje stare obleke, ki je izgubila že dokaj svoje vrednosti, več časa kakor pa šivanje nove. Zato so si šivalnice organizirale šivanje in krpanje na domu ali pa imajo servis, kamor hodijo gospodinje same šivat. Razen tega pa prevzemajo šivalnice tudi kako postransko dejavnost, kot je n. pr. popravilo nogavic ali kravat, s čimer krijejo izgubo. Usluge sedanjih šivalnic so do 20% cenejše od uslug, ki jih nudijo obrtni obrati, zato so opravile krpalnice kljub večnim težavam in bojem za obstoj mnogo koristnega dela. Treba bi jih bilo razvijati z vidika, da bi se žene učile v njih krpati, šivati vsaj enostavne obleke in perilo, negovati, prati, čistiti in likati oblačila iz raznih tkanin. Tu naj bi se žene spoznavale s higieno oblačenja pa tudi z modnimi novostmi. Šivalnice bi lahko posredovale ženam kroje otroških oblačil in delovnih oblek, ki jih izdeluje Centralni zavod za napredek gospodinjstva. Prostori, ki jih čez dan uporablja šivalnica, bi ob večerih lahko služili za navedeno vzgojno delo, s čimer bi se dvignila tudi rentabilnost šivalnice.

Gospodinjjski biroji

so servisna služba, ki je organizirana v Ljubljani, Mariboru in Kranju. Kljub prizadevanju vodstva je cena uslug v teh birojih za gospodinjstva s povprečnimi prejemki nedostopna. Zato pridejo za zdaj v poštev samo za premožnejša gospodinjstva. Vzrok temu je predvsem v neproduktivnosti gospodinjkega dela, kljub temu da so delavke opremljene s sesalniki, loščilniki itd. Biroji se borijo tudi s fluktuacijo delovne sile, kar jim onemogoča, da bi izurili pomočnice, zato morajo povezovati različne dejavnosti: šivanje, krojenje, pranje itd. Glede na univerzalni značaj teh uslužnosti pa je pomoč družini v takšni obliki najbolj idealna, če ima biro stalno na razpolago izurjene delavke z visokimi osebnimi kvalitetami. Samo take delavke res lahko nudijo najboljšo pomoč gospodinjstvom v času bolezni ali v kakih drugih težkih okoliščinah.

Velik del učinkovite pomoči lahko nudi gospodinjstvom tudi **urejena pre-skrba**. Z uvedbo ves dan odprtih trgovin, dežurnih stojnic, s prinašanjem mleka in špecerije na dom so se gospodinje osvobodile mnogih potov in težkih bremen. Z nadaljnjim razvojem v tej smeri, kot n. pr. s prinašanjem kruha na dom, z uvedbo samopostrežnih trgovin, kjer lahko dobiš razen mleka vse artikle za

vsakdanjo potrošnjo, s prodajanjem živilskih polizdelkov, raznih vrst testa, pripravljene mesa, očiščene zelenjave itd., bo preskrba lahko še mnogo pripomogla k izboljšanju življenja v družini. Za uvedbo sodobne prodaje blaga govore naslednje številke: za prodajo embaliranega blaga potrošimo povprečno 37 sekund na 1 artikel, pri navadnem trgovanju pa 60 sekund.

Poleg navedenih dejavnosti je še skoraj neizčrpna vrsta možnosti, da pomagamo družini, saj je gospodinjski obrat po vsebini svojih opravil brez dvoma najpestrejši. Že zdaj imajo skupnosti prepotrebne delavce za mala popravila v gospodinjstvu, večje stanovanjske skupnosti pa bi lahko zaposlovale delavce za umivanje oken, struženje in loščenje parketov, za transport in spravljanje kuriva, vskladiščenje ozimnic, urejevanje kleti in podstrešij, manjša ple-skarska in slikarska ter tapetniška dela — torej za vse tisto, na kar morajo gospodinjstva čakati mesece, da jim obrt ustreže. S stanovanjsko skupnostjo, v katero so vključeni ljudje raznih poklicev, ki so pripravljene delati v skupnostih, bi bilo možno priti do sorazmerno poceni uslug. Profesionalni stalni uslužbenci so za organizacijo takih služb dragi, zato je treba zaposliti predvsem ljudi, ki so bodisi v delovnem razmerju pri obrtnih podjetjih, upokojenca, gospodinje, ki so večje opravljajanja raznih del. Te bi mogle na primer pripravljati ozimnico za več gospodinjstev skupaj, pripravljati hrano ob različnih priložnostih, plesti in krpati obleke.

Organizirati je možno izposojanje predmetov, ki jih gospodinjstva potrebujejo samo ob določenih priložnostih ali za določen čas. Taki predmeti so na primer sokovniki, posoda za konserviranje, lepša posoda in pribor za posebne prilike, aparati za čiščenje stanovanja, vozički za manjše transporte, smučiči, sanke, skiroji, kotalke, oprtniki, gorilniki in druga oprema za izlete, kovčki, zaboji za selitve itd.

Taka organizacija daje nešteto možnosti za medsebojno pomoč povsod, koderkoli se ljudje zblížujejo, spoznavajo potrebe drug drugega in si žele pomagati.

Poleg osnovnih uslug, to je prehrane in servisov za težja gospodinjska dela ter za pranje, pa druge, tako težko pričakovane službe ne zahtevajo mnogo sredstev. Seveda bi bilo zelo napačno, če bi večje servise začeli z velikimi investicijami, ne da bi prej natančno analizirali, če res so potrebe po tako velikih servisih in kakšne so možnosti za njihovo obratovanje. **Poceniti usluge in približati jih gospodinjstvom, v tem je osnovni smisel razširjenega gospodinjstva.**

Na vseh področjih življenja nas čakajo številne naloge, ki so vse vsaj v posredni zvezi med seboj. Spričo tega torej nikakor ne gre, da bi dvig življenjske ravni pojmovali enostransko. Pogoj za boljše življenje niso le zvišani dohodki prebivalstva, kajti višji dohodki so vezani na višjo storilnost. Le-ta je pa odvisna od ureditve cele kopice vprašanj, ki se tičejo gospodinjstva in pa zadovoljevanja potreb, osebnih in skupnih. Slehernemu človeku je treba dati možnost, da sodeluje v proizvodnji in v javnem življenju. **Ker sta pa znanje in sproščenost prvi pogoj za uspeh pri delu, moramo iz gospodinjstev izločiti vsa dolgotrajna in naporna opravila ter hkrati za vrsto drobnih uslug izboljšati pogoje njihovega življenja.**

Mehanizacija individualnih gospodinjstev ne bi razbremenila družine, pač pa močno obremenila družinske proračune in člane gospodinjstva še bolj vkljenila v gospodinjsko delo. Le s skupnim prizadevanjem, s tem, da drug drugemu

nudimo svoje znanje in pomoč, lahko v stanovanjski skupnosti organizirano izboljšamo življenje socialistične družine.

Omejila sem se le na nekatere konkretne oblike dela za razbremenitev družine, kot se že organizirajo v okviru stanovanjske skupnosti. Je pa to delo prvenstvena naloga vseh družbenih organizacij kakor tudi oblastvenih in upravnih organov. Zavedati se namreč moramo, da bomo uspeli le tedaj, če bomo znali drug drugega pritegniti z medsebojnimi interesi, v skupno akcijo pa vključiti čim večje število stanovalcev.

Med za

Na podlagi 35. člena zstvenih domovih in zdravstvenih (Uradni list LRS, št. 2) Svet za zdravstvo LRS.

PRAVILNIK

o nalogah, notranji ur zdravstvenih strokovnih stveno varstvo žena, otrok in študine v zdravstvenih domovih in zdravstvenih postajah

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Zdravstvene strokovne enote za zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine v zdravstvenih domovih in zdravstvenih postajah opravljajo praviloma vse preventivno in kurativno zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine,

* Tu objavljeni »Pravilnik« je izšel 26. sept. 1957 v Uradnem listu LRS št. 35 in čez čas v »Vestniku Sveta za zdravstvo LRS in Sveta za socialno varstvo LRS«.

Zaradi pomembne vsebine smo nanj še posebej opozorili tudi v našem glasilu št. 3/1957, kjer smo v posebnem članku podali in obrazložili njegove osnovne misli. Na željo zdravstvenih delavcev s terena pa ga to pot ponatiskujemo v celoti, da bi ga tako res imeli vsak trenutek čimbolj pri rokah in se ž njim kar se da temeljito seznanili. — Op. ur.

rstva ne opravljajo drugi vodi po posebnih predpi-

2. člen

varstvo žena, otrok in se opravlja v zdravstvenih postajah) po načelu enotivstvenega varstva.

nih domovih (postajah), ki imajo vec kot enega zdravnika, mora biti določen praviloma poseben za to usposobljen zdravnik, ki vodi in uravnava vse delo strokovnih enot za zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine in daje predloge za skladnost njihovega dela z delom drugih zdravstvenih strokovnih enot zdravstvenega doma (postaje).

V zdravstvenih domovih, kjer vodijo strokovne enote za zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine različni zdravniki, sestavljajo vodje teh enot in medicinska sestra, ki vodi patronažno službo, ožji strokovni kolegij. Ožji strokovni kolegij daje upravniku in strokovnemu kolegiju zdravstvenega doma predloge za izboljšanje dela in za čim širšo preventivno-kurativno delo strokovnih enot za zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine.

3. člen

Zdravstveno varstvo žena, otrok in šolske mladine v zdravstvenih domovih